

Kraj Vysočina

Lidová
architektura

Lidová architektura

Lidová architektura je někdy nazývána i architekturou bez architektů. Bezejmenní stavitelé po staletí vytvářeli za použití tradičních místních materiálů a s respektováním lokálních zvláštností půvabné stavby. Jejich vzhled výrazně ovlivňovaly také rozdílné přírodní podmínky a majetkové poměry. Dodnes lze na severu Vysočiny obdivovat malebné roubenky a na jihu se kochat bohatě zdobenými fasádami statků.

Vesnické památkové rezervace

Vesnické památkové zóny

Lidová architektura

www.dedictvivysociny.cz

Dešov

¹ Vesnická památková rezervace

Vesnice Dešov představuje zástavbu typickou pro oblast jihozápadní Moravy. Většina obytných i hospodářských staveb jsou hliněné nebo zděné konstrukce. Úrodnost zdejšího kraje umožnila vlastníkům statků věnovat více péče a času dekorativní výzdobě průčelí domů. Ve výzdobě některých štítů se odrážejí také motivy barokní architektury, která si zde ve zlidovělém podání našla své nezastupitelné místo.

Křižánky

² Vesnická památková rezervace

Vesnická památková rezervace Křižánky se rozprostírá po obou stranách řeky Svratky a historická zemská hranice dělí obec na českou a moravskou část. Křižánky jsou horskou vesnicí s rozptýlenou zástavbou, jež je tvořena převážně roubenými domy typickými pro oblast Horácka na Českomoravském pomezí. Osobitým znakem horáckých domů je bedněný štít s podlomenicí a valbičkou.

Krátká

³ Vesnická památková rezervace

Poměrně mladá ves vznikla v roce 1727 na místě vykáceného lesa. Osidlování zdejších obyvatel bylo spojeno s prosperující těžbou železné rudy v blízkém okolí. V obci se posléze velmi rychle rozšířilo tkalcovské řemeslo, díky kterému se Krátká stala na počátku 20. století centrem výroby vlněné tkaničky této lokality. Obec vznikla poměrně rychle na velmi malé ploše území, což není pro zdejší horské oblasti, které jsou typické zejména roztroušenou zástavbou, tradiční. Dnes patří ves k jednomu z nejhodnotnějších celků lidové architektury, který je příhodně začleněn do malebné krajiny Žďárských vrchů.

Ubušínek

⁴ Vesnická památková zóna

Ubušínek reprezentuje v rámci moravského Horácka charakteristickou obec s autentickými a dobře dochovanými stavbami lidového charakteru. Pro tuto jedinečnost zde byla v roce 1995 vyhlášena vesnická památková zóna.

Praskolesy

⁵ Vesnická památková zóna

Praskolesy jsou malá obec, ležící mezi rybníky a zbytky rašelinišť s typickými sel-skými statky a památnými lípami na návsi. Největší ze všech lip v Praskolesích, dutá lípa, je stará asi 800 let.

Boňov

⁶ Vesnická památková zóna

Jedná se o obec horského návesního typu. Malebná náves je obklopena štitově orientovanými uzavřenými statky s branou a přízemními, delší stranou do ulice řazenými domy se zdobenými vjezdovými branami. Pro Boňov je typický a jedinečný prvek – předzahrádky ohrazené kamennými, vápnem oličenými zídkami, za kterými se ukrývají zahloubené sklípky.

Petrovice

⁷ Vesnická památková zóna

Zděné usedlosti lidového charakteru s velmi pěkně ztvárněným průčelím dekorovaným plastickými ornamentálními detaily, tak lze jednoduše popsat jádro obce, které je pro hodnotné objekty prohlášeno vesnickou památkovou zónou.

Zhoř

⁸ Vesnická památková zóna

Malá vesnička Zhoř na úbočí kopců je dnes součástí města Pacov. Její název je odvozen od slova „shořet“; osada zřejmě vznikla na místě, kde byla půda k obdělávání získána pálením porostů a celých lesů. Uprostřed návsi se nachází hřbitovní kostel Nanebevzetí Panny Marie s volně stojící věží a pozdně barokní fara. Zástavbu vesnice tvoří okapově i štitově orientované uzavřené usedlosti.

9

Hudeč

Soubor usedlostí v Hudči reprezentuje poslední zbytky roubených staveb typických pro venkovské oblasti Havlíčkobrodsko.

10

Spytice

Zděné statky z poloviny 19. století lemuji náves obce Spytice, která je součástí městyse Vilémov.

11

Humpolec

Dům č. p. 338

Po výstavbě tolerančního kostela v Humpolci v roce 1785 vznikla na prostranství kolem něj neuspořádaná zástavba drobných domků. Urbanisticky bylo toto území srovnávané s obdobnou zástavbou roubených domů tzv. Betléma v Hlinsku v Čechách. Téměř všechny domy byly v průběhu let zbořeny nebo výrazně přestavěny. Dům č. p. 388 je dnes tak takřka jediným dokladem zaniklé původní zástavby.

12

Stropešín

Usedlost č. p. 17

Ačkoli v minulosti patřily k nejčastějším pokrývkám střech ve venkovském prostředí krytiny z nejdostupnějších a nejlevnějších materiálů, kterými byl dřevěný štípaný šindel či slaměné došky, dnes je tomu naopak a staveb s těmito druhy krytin je pouze poskrovnu. O to větší raritou je venkovský dům č. p. 17 ve Stropešíně, jehož došková střecha je jedinou ukázkou použití tradiční pokrývky ze slámy v kraji Vysočina.

Štuková výzdoba fasád

V každé části Vysočiny lze najít půvabné lidové stavby s bohatě zdobeným průčelím.

Česká Jablonná

¹³ Usedlost č. p. 13

Zděná usedlost, pocházející dle datace na fasádě z roku 1852, je typickou ukázkou výzdoby bohatších statků v regionu. Nápaditá štuková výzdoba štítového průčelí je prací fasádníka, který působil kolem poloviny 19. století na Žďársku a Havlíčkovobrodsku.

Velká Losenice

¹⁴ Usedlost č. p. 30

Působivě zdobené průčelí domu usedlosti představuje jedinečnou ukázkou práce venkovských fasádníků první poloviny 19. století.

Hrbov

¹⁵ Usedlost č. p. 39

Štítově orientované hlavní průčelí domu č. p. 39 je opatřeno mimořádně hodnotným štukovým dekorem, jehož centrálním motivem je kruhový medailon s reliéfem sv. Floriána, kterého z obou stran podporují odhalené mořské panny.

Chlum

¹⁶ Usedlost č. p. 26

Zděný statek, stojící ve svahu nad hlubokým údolím řeky Jihlavy, je hodnotnou ukázkou venkovského stavitelství Podhorácka 1. poloviny 19. století. Nejzajímavější částí je štítové průčelí domu, které zdobí naivní barokní štukový dekor s datací 1848. Výzdoba je dílem fasádníka, jehož práci můžeme vidět i v nedalekých Bransouzech.

Havlíčkův Brod

17 Štáflova chalupa – národní kulturní památka

Štáflovu chalupu, objekt nacházející se v městském prostředí, je možné zařadit do skupiny našich nejstarších dochovaných lidových staveb. Nejstarší části domu jsou datovány do 16. století. V průběhu rozsáhlé rekonstrukce v roce 1999 byla v roubeném jádru stavby objevena starobylá dýmná jizba s horním větracím otvorem pro odchod kouře. K vidění je zde i tzv. černá kuchyně nebo zachovalý povalový strop. Chalupa je od roku 2010 národní kulturní památkou.

Rychty

Obydlí rychtářů byla vždy velmi reprezentativní a patřila k největším objektům v obci. Rychtář (též richter, iudex, fojt, šoltys) byl v období středověku představeným městské či vesnické obce, zástupce vrchnosti, který rozsuzoval spory a dohlížel na vybírání dávek.

18 Sněžné

Ačkoli je rychtář ve Sněžném v písemných pramenech zmiňován již v polovině 15. století, o jeho obydlí se poprvé píše v roce 1524. V té době byl zřejmě dům vrchnostenského správce dřevěný. V průběhu 17. století byla na místě původního objektu vystavěna barokní zděná stavba, na které se podepsala klasicistní přestavba z 18. a 19. století.

19 Javorek

Zdejší rychta je v písemných pramenech zmiňována od 2. poloviny 14. století. Poslední známou osobou zastupující úřad rychtáře v 1. polovině 19. století byl jistý Vavřín. Se zrušením poddanství v roce 1848 tato funkce vrchnostenských úředníků zanikla. Rychta v Javorku vyniká bohatě zdobenou štukovou fasádou. Nynější podoba jí byla vtisknuta v průběhu 18. století.

20 Maršovice

Převážně klasicistní stavba má své kořeny v původně selském statku, který je v písemných pramenech poprvé připomínán v roce 1550, kdy ho rychtář Michal prodával svému synu Janovi. Od 90. let 19. století v domě vyrůstali sourozenci Křížkoví. Jaroslav proslul jako hudební skladatel, Petr a Pavla pak získali věhlas v oblasti literární.

Hospodářské objekty

Hospodářské zázemí hrálo v minulosti velice důležitou roli a bylo součástí každé usedlosti.

Nová Ves

Lochy

Podzemní sklípky pro uchovávání potravin v chladu byly na Vysočině tradiční součástí statků snad již od pozdně středověké kolonizace. Lochy byly užívány k uskladnění brambor, jablek či dalších potravin.

Horní Dubenky

Roubená stodola

Zřejmě poslední roubená stavba na Javořicku je součástí uzavřené čtyřstranné usedlosti na východním konci návsi.

Kadov

Roubená stodola

Unikátnost roubené stodoly, která byla součástí hospodářského zázemí bývalé rychty, je podpořena také nálezem letopočtu 1783, který je vyryt na trámu v interiéru.

Prostředkovice

Špýchar

Špýchar byl pravděpodobně postavený v roce 1581. V polovině 20. století byl po požáru opravován a právě „objevy“ z této doby založily domněnku, že se původně jednalo o tvrz z 16. století.

Stanovice

Špýchar

Ojedinělý renesanční špýchar, po současném majiteli nazýván Pachtův, s cennou fasádou zdobenou psaníčkovým sgrafitem pochází z roku 1596 a je součástí areálu zemědělské usedlosti č. p. 10. V roce 2006 zde bylo otevřeno malé zemědělské muzeum.

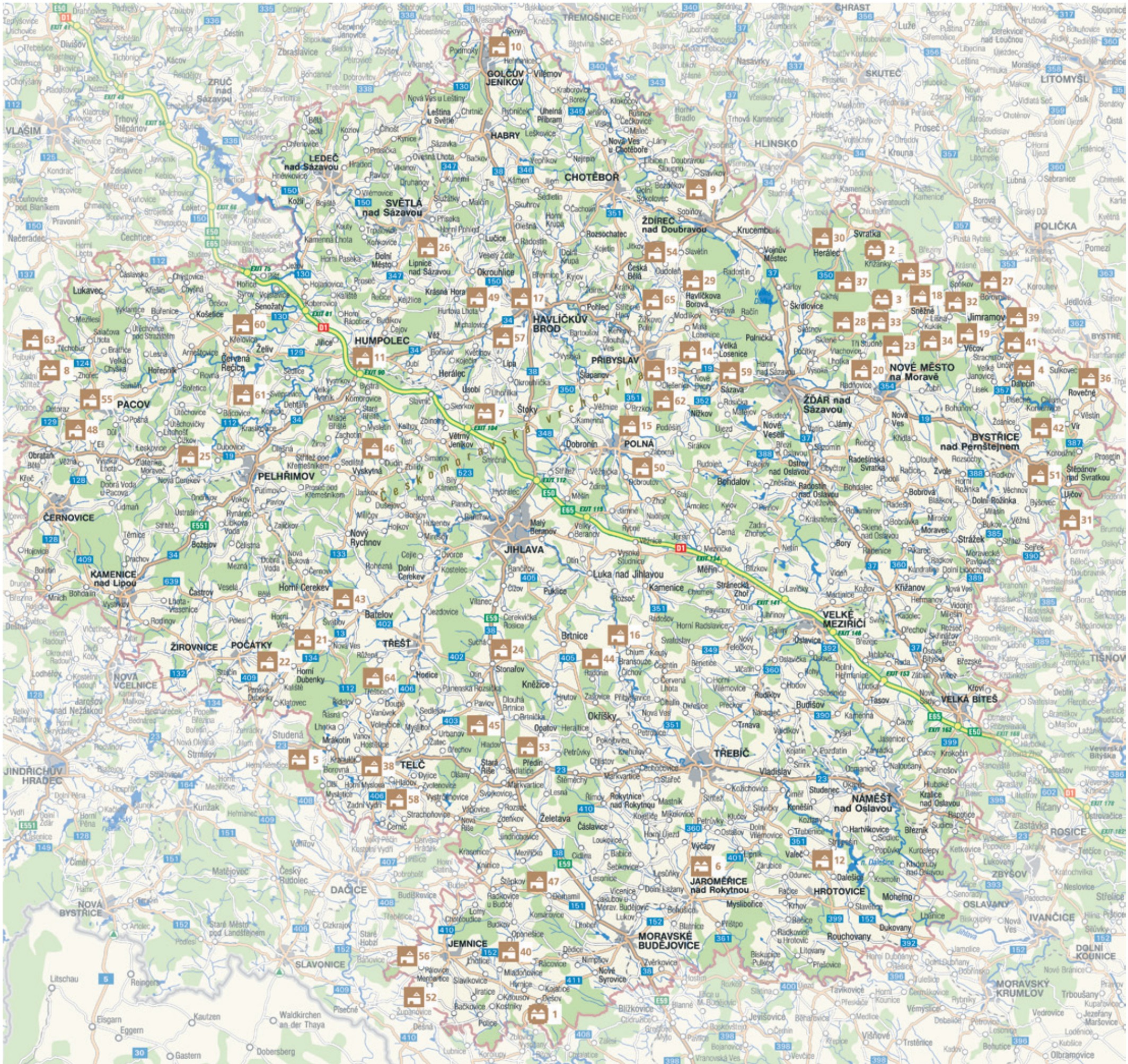
Pohled'

26 Selské muzeum Michalův statek

Jediný skanzen v kraji Vysočina je umístěné v tzv. Michalově statku. Původní majitelé – rod Michalů – vlastnili statek již roku 1591. Od nich jej v roce 2000 koupila obec Pohled' a po opravách byl v roce 2004 zpřístupněn veřejnosti. Expozice zaměřená na ucelený obraz života selského lidu v období mezi koncem třicetileté války a zrušením roboty v Čechách se skládá z části obytné (světnice, černá kuchyň, komora) a hospodářské (chlév, sýpka, kolny, sklepy, stodola, drobné stavby).

Lidová architektura

Vesnické památkové rezervace

Vesnické památkové zóny

Lidová architektura

0km 4km 8km 12km 16km 20km

Lidová architektura prezentovaná v publikaci

- 1. Vesnická památková rezervace Dešov 48°59'6.13"N, 15°42'16.931"E
- 2. Vesnická památková rezervace Křižánky 49°41'9.191"N, 16°3'53.271"E
- 3. Vesnická památková rezervace Krátká 49°38'30.225"N, 16°5'41.711"E
- 4. Vesnická památková zóna Ubušínek 49°36'37.737"N, 16°16'54.082"E
- 5. Vesnická památková zóna Praskolesy 49°10'31.547"N, 15°21'22.088"E
- 6. Vesnická památková zóna Boňov 49°7'2.313"N, 15°55'9.971"E
- 7. Vesnická památková zóna Petrovice 49°29'57.545"N, 15°32'11.767"E
- 8. Vesnická památková zóna Zhoř 49°29'42.657"N, 14°56'27.224"E
- 9. Obec Hudeč 49°43'40.785"N, 15°47'5.7"E
- 10. Obec Spytice 49°50'13.862"N, 15°31'14.555"E
- 11. Dům č. p. 338, Humpolec 49°32'21.487"N, 15°21'41.234"E
- 12. Dům č. p. 17, Stropešín 49°9'11.959"N, 16°4'46.037"E
- 13. Dům č. p. 13, Česká Jablonná 49°32'39.129"N, 15°44'38.576"E
- 14. Dům č. p. 30, Velká Losenice 49°34'48.483"N, 15°50'7.417"E
- 15. Dům č. p. 39, Hrbov 49°30'24.136"N, 15°44'45.23"E
- 16. Dům č. p. 26, Chlum u Třebíče 49°18'49.913"N, 15°45'55.704"E
- 17. Štáflova chalupa, Havlíčkův Brod 49°36'36.625"N, 15°34'42.934"E
- 18. Rychta, Sněžné 49°38'52.236"N, 16°7'14.44"E
- 19. Rychta, Javorek 49°38'57.956"N, 16°10'21.193"E
- 20. Rychta, Maršovice 49°34'44.65"N, 16°4'42.329"E
- 21. Lochy, Nová Ves (Batelov) 49°16'53.467"N, 15°21'30.849"E
- 22. Roubená stodola, Horní Dubenky 49°15'35.331"N, 15°19'9.113"E
- 23. Roubená stodola, Kadov 49°37'59.11"N, 16°4'42.321"E
- 24. Špýchar, Prostředkovice 49°17'37.253"N, 15°34'50.546"E
- 25. Špýchar, Stanovice 49°26'3.792"N, 15°8'16.803"E
- 26. Michalův statek, Pohled 49°39'31.702"N, 15°27'9.924"E

Další objekty lidové architektury v kraji Vysočina

- 27. Obec Borovnice 49°40'2.027"N, 16°12'9.177"E
- 28. Obec Fryšava pod Žákovou horou 49°37'49.486"N, 16°2'39.586"E
- 29. Obec Havlíčkova Borová 49°38'8.82"N, 15°46'53.639"E
- 30. Obec Herálec (ZR) 49°41'20.096"N, 15°59'39.532"E

Neprodejné.

www.dedictvivysociny.cz

- 31. Obec Chlébské 49°28'9.488"N, 16°21'52.362"E
- 32. Obec Javorek 49°39'0.654"N, 16°10'25.558"E
- 33. Obec Kadov 49°37'57.241"N, 16°4'45.182"E
- 34. Obec Kuklík 49°37'47.724"N, 16°6'47.313"E
- 35. Obec Milovy 49°39'55.402"N, 16°5'38.855"E
- 36. Obec Nyklovice 49°36'13.96"N, 16°20'41.782"E
- 37. Obec Samotín 49°38'59.05"N, 16°4'21.522"E
- 38. Město Telč - Staré Město 49°10'36.723"N, 15°27'9.602"E
- 39. Obec Trhonice 49°38'2.04"N, 16°14'56.76"E
- 40. Obec Třebelovice 49°1'19.753"N, 15°39'58.44"E
- 41. Obec Ubušín 49°37'7.944"N, 16°15'41.003"E
- 42. Obec Vír 49°33'26.585"N, 16°19'24.906"E
- 43. Dům č. p. 39, Batelov 49°18'53.818"N, 15°23'44.667"E
- 44. Dům č. p. 10, Bransouze 49°18'10.385"N, 15°45'7.446"E
- 45. Dům č. p. 20, Dlouhá Brtnice 49°14'12.228"N, 15°35'58.762"E
- 46. Hostinec, Dudín 49°27'11.186"N, 15°23'47.958"E
- 47. Dům č. p. 4, Domamil 49°4'59.802"N, 15°41'41.405"E
- 48. Dům č. p. 20, Eš 49°26'5.093"N, 15°0'5.189"E
- 49. Dům č. p. 39, Hurtova Lhota 49°35'48.279"N, 15°30'30.162"E
- 50. Dům č. p. 25, Janovice 49°28'40.572"N, 15°47'1.734"E
- 51. Dům č. p. 4, Kozlov (Bystřice nad Pernštejnem) 49°30'17.535"N, 16°18'56.202"E
- 52. Dům č. p. 4, Menhartice 48°59'22.982"N, 15°33'14.513"E
- 53. Dům č. p 23, Opatov (TR) 49°13'25.421"N, 15°39'42.693"E
- 54. Dům č. p. 20, Oudoleň 49°39'46.642"N, 15°45'16.164"E
- 55. Domy č. p. 114, 115, Pacov 49°28'17.955"N, 15°0'21.615"E a 49°28'17.299"N, 15°0'20.944"E
- 56. Dům č. p. 3, Pálovice 49°0'21.59"N, 15°32'13.736"E
- 57. Dům č. p. 30, Petrkov (Lípa) 49°34'6.99"N, 15°33'30.739"E
- 58. Dům č. p. 31, Radkov 49°8'43.754"N, 15°28'29.217"E
- 59. Domy č. p. 49, 54, Sázava 49°33'34.976"N, 15°51'24.048"E
- 60. Dům č. p. 74, Senožaty 49°34'10.322"N, 15°11'53.254"E
- 61. Dům č. p. 14, Svěpravice 49°29'46.011"N, 15°14'0.451"E
- 62. Dům č. p. 13, Špinov 49°32'1.641"N, 15°46'56.678"E
- 63. Špýchar, Těchobuz 49°30'38.699"N, 14°56'3.885"E
- 64. Dům č. p. 14, Třeštice 49°14'46.44"N, 15°27'1.88"E
- 65. Dům č. p. 24, Žižkovo Pole 49°36'35.808"N, 15°44'8.965"E

www.dedictvivysociny.cz

www.dedictvivysociny.cz

Evropská unie
Evropský fond pro regionální rozvoj
Investice do vaší budoucnosti

ROP
Jihovýchod

Kraj **Vysocina**

Investice do vaší budoucnosti. Spolufinancováno Evropskou unií z Evropského fondu pro regionální rozvoj a krajem Vysočina.

Vydal: Krajský úřad kraje Vysočina, Odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu, květen 2011, Žižkova 57, 587 33 Jihlava, tel.: 564 602 111, www.kr-vysocina.cz

Neprodejné.